КРЕДИБИЛИТЕТ НА МАКЕДОНСКИОТ РОДОВ БУЏЕТ

Следење на финансиските алокации и расходи за родово одговорни програми во Буџетот на Северна Македонија за 2024 година

МАРИЈА РИСТЕСКА
ЛИЛЈАНА ТАНЕВСКА АРСОВА

CRPM Center for Research and Policy Making ...policy impact since 2004
International Partnerships Austria
GBWN GENDER BUDGET WATCHDOG NETWORK
Sweden Sverige

Апстракт

Македонскиот систем на Родово Одговорно Буџетирање премина од поставување норми кон планирање, но сè уште има потешкотии со имплементацијата, мониторингот и ориентацијата на влијанието. Без развој на мерки за структурна реформа за затворање на родовите јазови и обезбедување доволно средства за нивна имплементација, како и посилна одговорност, родовото буџетирање останува во ризик да стане формална вежба, а не двигател на значајни општествени промени.

Оваа анализа е подготвена со средства од Австриската агенција за развој (ADA) и Шведската агенција за меѓународен развој (Sida), во рамки на проектот Gender Budget Watchdog Network II. Австриската агенција за развој (ADA), како оперативна единица на Австриската развојна соработка, е договорен партнер кој го поддржува овој проект. Содржината на овој документ е единствена одговорност на Центарот за истражување и креирање политики и не мора нужно да ги споделува или одразува ставовите и толкувањата на Австриската агенција за развој и Шведската агенција за меѓународен развој.

СОДРЖИНА

Кредибилитет на македонскиот родов буџет 00

Резиме 01

1. Вовед 02

2. Методологија 03

2. 1 Собирање податоци за националниот буџет 03

2.2 Собирање податоци за општинските буџети 03

3. Буџет и родов буџет за 2024 година 04

3.1 Родов буџет 04

4. Правна и политичка рамка 05

5. Наоди 06

5.1 Национално ниво 06

5.1.1 Планиран наспроти извршен родов буџет 07

5.2 Извршување на локалните/општински родови буџети 2024 08

5.2.1 Планиран наспроти извршен буџет 08

6. Заклучок и препораки 12

Резиме

Овој извештај ја оценува кредибилноста, ефикасноста и ефективноста на планирањето и извршувањето на родово одговорниот буџет (РОБ) во Северна Македонија за 2024 година, разгледувајќи ги и буџетите на национално и ниво на локална самоуправа. Користејќи мешани методи — истражување, анализа на Конечниот извештај за буџетот, родово буџетски изјави и интервјуа со министерства и општинските координатори за еднакви можности — анализата ги следи планираните наспроти извршените расходи и оценува колку јавните институции ги исполниле своите обврски за родова еднаквост.

На национално ниво, 12 министерства, 3 агенции, 1 центар и 2 административни единици подготвија родово буџетски изјави и интегрираа родови цели во најмалку по една програма. Планираните распределби поврзани со родот достигнаа 8,98 милијарди МКД, но извршувањето изнесуваше само 959 милиони МКД, што резултираше со многу ниска стапка на извршување од 10,68%. Родовиот буџет за 2024 година главно поддржа меки интервенции — обука, подигање на свеста, собирање податоци и промотивни мерки — додека по-трансформативните мерки за економско оснажување (субвенции, грантови, програми за вработување) забележаа значително недоволно трошење. Клучни фактори за ниска реализација вклучуваат промените во програмите, нискиот капацитет за апсорпција кај корисниците и симболичната инфлација на буџетските линии означени по род. Непотполниот финансиски извештај дополнително ја поткопува кредибилноста на РОБ.

На општинско ниво, сликата е поповолна. Шеснаесет општини обезбедија податоци за извршување на буџетот каде што постои родово буџетирање, покажувајќи стапка на извршување од 69,48%, што е многу повисоко од перформансите на централната влада. Локалните власти главно финансираат родово релевантни активности преку програми за еднакви можности, социјална/детска/здравствена заштита, испорака на услуги и мали иницијативи за економско оснажување. Извршувањето е највисоко во социјалните, детските и здравствените програми (96,3%), следени од програмите за еднакви можности (88,9%), и најслабо во поддршка за култура/спорт/јавни организации (29,7%) и локален економски развој (0%). Неколку општини — Битола, Велес, Кавадарци, Струга, Гевгелија, Штип, Македонски Брод — покажаа силна институционална посветеност со >90% извршување, додека други (Аеродром, Кисела Вода, Неготино) ги прераспределија или не ги извршија своите буџети за еднакви можности поради институционални недоразбирања или недостаток на политичка приоритетност.

Вкупно, архитектурата за родово буџетирање во Македонија е нормативно напредна и поддржана од Законот за буџет од 2022 година, но имплементацијата останува тесно грло.

Планираните мерки често немаат основа во структурните реформи или врски со Индексот на родова еднаквост, односно планираните мерки кои исто така се буџетираат, не се дизајнирани да ги затворат родовите јазови што се откриваат со индексот на родова еднаквост. Моделите на извршување покажуваат дека меки мерки и мерки за испорака на услуги се спроведуваат, додека трансформативната економска поддршка и родово чувствителните локални развојни инвестиции се први кои што се жртвуваат под политички или административен притисок

Вовед

Целта на овој извештај е да ги анализира и процени финансиските распределби и реалните расходи за родова еднаквост и програми прилагодени на родот во Државниот буџет на Македонија за 2024 година. Преку комбинација од истражувања, анализа на буџетот и интервјуа со засегнати страни, извештајот има за цел да: : (i) следи до кој степен Македонската Влада ги исполнила своите обврски за родова еднаквост преку буџетски активности; (ii) ја идентификува ефикасноста и ефективноста на распределбата на финансиски ресурси кон целите за родова еднаквост; (iii) мапира програми и сектори кои добиваат средства со цел справување со родовите нееднаквости, со акцент на раздвоени податоци според род и други социјални маркери; и (iv) обезбедува препораки базирани на докази за подобрување на транспарентноста, одговорноста и влијанието на родово одговорното буџетирање (РОБ) во Македонија на централно и локално ниво.

Променливите што се користат за изработка на овој извештај се следниве:

- Вкупен државен буџет планиран / вкупни реални трошоци за програми за родова еднаквост.
- Вкупен планиран програмски буџет / вкупни реални трошоци за програми за родова еднаквост, со податоци поделени по род (ако не е можно да се интерпретираат), вклучувајќи програми за лица со попреченост кои ги покриваат потребите и на жените и на мажите.

Ефикасноста се пресметува како промени во буџетот (на пример, планирани реални потрошени 10000 евра, 7000 евра).

Методологија

Методолошки, извештајот користи мешан метод кој комбинира истражување НА расположливи извори и извештаи, квантитативно собирање податоци и квалитативни интервјуа. Процесот на собирање податоци е поделен на две фази, едната го покрива националниот буџет, а втората локалниот буџет.

Собирање податоци за националниот буџет

Официјални барања беа испратени до Министерството за финансии и Министерството за социјална политика, демографија и млади (МСПДМ), кои се одговорни за родовото интегрирање со цел да се добијат информации за распределбата на буџетот и буџетските расходи за буџетот за 2024 година.

Двете министерства испратија одговори каде што Министерството за финансии се повикуваше да ги разгледа податоците од Конечниот годишен извештај на буџетот како главен извор на информации. Министерството за социјална политика, демографија и млади испрати листа на распределби по програми и подпрограми како што е поднесено од добиените родови буџетски изјави.

Беше одржан и состанок со Габриела Маџовска од Секторот за еднакви можности во Министерството за Социјална Политика, Демографија и Млади, која е одговорна за родово одговорно буџетирање, а во врска со валидација на расходите како што е наведено во Конечниот извештај на Буџетот за 2024 година. На состанокот, Габриела ги спореди податоците со доставените извештаи и онлајн објавени извештаи од институциите.

Собирање податоци за општинските буџети

Беа испратени барања до координаторите за еднакви можности во 22 општини за да се добијат податоци за распределбата на буџетите и расходите за буџетите за 2024 година. Се добија одговори од 16 општини.

Дополнително беа спроведени кратки интервјуа со двајца координатори за еднакви можности во општините каде што планираните средства не беа извршени и потрошени.

Буџет и родов буџет за 2024 год.

Буџетот за 2024 година на Република Северна Македонија е линијски буџет со планирани вкупни расходи во износ од 362,816 милијарди денари и извршување од 347,454 милијарди денари, што претставува зголемување од 18,827 милијарди денари или 5,80% во споредба со одлуката донесена во 2023 година. Извршениот буџет изнесува 95,76% од планираните буџетски расходи. Планирањето на расходите се базираше на следните претпоставки: економско закрепнување и забрзан раст, хармонизација на проектираните приходи со планираниот економски развој, продолжување на фискалната консолидација преку намалување на буџетскиот дефицит, дисциплинирана буџетска политика и зајакнат мониторинг на буџетските трошоци, интензивирана конвергенција на Република Северна Македонија кон ЕУ преку хармонизирана легислатива, со приоритет на обврските за членство во НАТО, непрекинато извршување на законските обврски, непречено спроведување на изборните активности, поддршка за домашната економија, приватниот сектор и граѓаните, зголемена и забрзана реализација на инфраструктурни проекти, привлекување странски инвестиции и иновации од домашни компании, меѓу другото.
Вкупните приходи во буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година беа планирани на 318,151 милијарди денари, што е 10% повеќе во споредба со 2023 година, додека реалните приходи изнесуваа 305,553 милијарди денари, што е околу 5,8% повеќе отколку во 2023 година. Иако и системот за собирање јавни приходи не ги постигна планираните цели за собирање приходи, изгледа дека приходите од капитал и донации беа најслаби во 2024 година[1].

Родов буџет

Според индикаторот 5c1, буџетскиот документ мора да содржи јасни, транспарентни и разбирливи информации за средствата доделени за родова еднаквост. ЦИКП во својот буџетски коментар за 2024 година оцени дека буџетот за 2024 година не вклучува такви информации, и покрај тоа што буџетскиот циркулар испратен до корисниците на буџетот беше родово одговорен.

Буџетот за 2024 година не содржи индикатори кои одговараат на родот, ниту можат да се поврзат со стратешки планови бидејќи повеќето сè уште не се објавени. Клучно е стратешките планови да се објавуваат заедно со или пред буџетот за да се проценат финансираните политики. Планиран е вкупен буџет од 9.788.047.445,00 MKD, што претставува 2,67% од вкупниот планиран буџет за годината.

[1] Годишен извештај за буџетот на Р. Н. Македонија за 2024 година: zavrsni-smetki-file-kyf4.pdf

Правна и политичка рамка

Родово одговорното буџетирање е регулирано во националната политика и правен систем на Северна Македонија од 2012 година. Во согласност со одредбите утврдени во Законот за еднакви можности за жените и мажите (2012), државните[2] тела се одговорни за интегрирање на родот во стратешките планови и буџети (чл.11, точка 3). Во 2013 година, буџетскиот циркулар воведе родово специфични одредби, барајќи од корисниците на буџетот да применуваат GRB и да известуваат за нивните иницијативи за родов буџет. За да се олесни примената на одредбите од буџетскиот циркулар, Министерството за труд и социјална политика разви национална методологија за РОБ[3] за државните административни тела на централно ниво, вклучувајќи процедура за интегрирање на родот во креирањето политики и буџетирањето. Во 2019 година беа направени измени на буџетскиот циркулар за корисниците на локални буџети воведувајќи сет на барања за локалните самоуправи. Имено, општините се очекува да вклучат посебна буџетска линија за родова еднаквост во нивните годишни буџети. Иако ова барање не ја одразува интеграцијата на родот во локалните програми, таа претставува напор за зајакнување на одговорноста и трошоците на локалните власти за родова еднаквост. Понатаму, според Законот за еднакви можности, општините се очекува да го интегрираат родот во сите политики/програми и буџети под нивна надлежност.

Конечно, на 15 септември 2022 година, Северна Македонија го усвои новиот Закон за Буџет.[4] Овој закон за првпат вклучува родова еднаквост како еден од принципите на буџетирање. Законот обезбедува конкретни дефиниции за РОБ, РОБ индикатори и родово буџетски изјави, како и обврски за вклучување на родови индикатори и изјави за РОБ во нацрт-финансиските планови, наведување на сите РОБ изјави во нацрт-буџетот и објавување на сите РОБ изјави на веб-страниците на корисниците на буџетот

Со поддршката за градење капацитети обезбедена од UN Women, 13 министерства и осум државни агенции пилотираа иницијативи за родово одговорно буџетирање, [5] додека 31 единица за локална самоуправа[6] интегрираа родова перспектива во своите програми и буџети

[2]За повеќе информации за Законот за еднакви можности за жените и мажите, видете: https://mtsp.gov.mk/content/word/LEOWM_6_12_EN2.doc
[3]За повеќе информации за Методологијата за буџетирање прилагодено на родот, видете: https://www.mtsp.gov.mk/content/word/metodologija.doc
[4]За повеќе информации за Законот за буџет, видете: https://www.sobranie.mk/detali-na-materijal.nspx?param=601475ec-d636-4fe2-bb60-f557a6178b9e
[5]Министерство за труд и социјална политика, Стратегија за родова еднаквост 2022-2027, достапно на: https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija /Стратегија за родова еднаквост 2022 2027.pdf
[6]Аеродром, Велес, Битола, Богданци, Боговиње, Новаци, Гјорче Петров, Кочани, Град Скопје, Крива Паланка, Свети Николе, Гостивар, Струмица, Охрид, Тетово, Центар, Штип, Гази Баба, Маврово, Ростуше, Куманово, Виница, Делчево, Гевгелија, Кавадарци, Македонска Каменица, Македонски Брод, Карпош, Струга, Чашка и Старо Нагоричане.

Наоди

Овој дел го анализира типот на интервенции што беа поддржани со буџетот за родови прашања во 2024 година, нивото на негово извршување и ефикасноста на на користењето на буџетот. Наодите се презентирани на две нивоа: национално и локално/општинско ниво. Тука се комбинирани информациите од родово буџетските изјави, предложениот буџет и податоците за извршување на буџетот достапни во Конечниот извештај за буџетот за 2024 година. За да се протолкуваат причините зошто е така, тимот на ЦИКП спроведе неколку интервјуа со институциите на национално и локално ниво.

Национално ниво

На национално ниво, 12 министерства, 3 агенции, 1 центар и 2 административни единици развија родови буџетски изјави, анализираа една буџетска програма од родова перспектива и ги вклучија родовите цели и индикатори во буџетското планирање за институцијата за 2024 година. Програмите се разликуваат, но ги анализиравме планираните и буџетираните активности. Родовиот буџет за 2024 година во оваа насока поддржа активности за градење капацитети и институционално зајакнување, промотивни активности кои имаат за цел промена на нормативниот систем и вредности, мерки за финансиска поддршка и овластување, испорака на јавни услуги, вклучувајќи и НВОи преку социјални договори, собирање податоци и истражување, механизми насочени преку транспарентност и подобрување на учеството.

Табела 1: Активности вклучени во буџетот за родови прашања за 2024 год.

Вид на акивност	Примери од буџетски линии/активности
Градење капацитети / институционално зајакнување	Обуки (за родова еднаквост), работилници за создавање модули за родова чувствителност, надградба на податоци за податоци за податоци од човечки ресурси разделени по пол, зајакнување на институционалната координација (на пр. структури против трговија со луѓе), подобрување на капацитетите на министерствата/агенциите за идентификување на ранливи лица (жртви на трговија, жени во земјоделството, рурални жени)
Промотивно / подигнување на свеста / нормативно-културно	Кампањи за родова сензибилизација (во образованието, спортот, јавната администрација), информативни материјали/летоци/ТВ кампањи за подигнување на здравствената свест, промоција на жените во нетрадиционални сектори (охрабрување на девојчињата да изберат технички/професионални програми), јавни настани за промоција на женското претприемништво, подигање на свеста за правата на потенцијалните жртви на трговија, кампањи за промена на свеста и однесување за здрав начин на живот и родови норми, промовирање на женската застапеност во културата, Спорт, истражување и слично.

Финансиска поддршка / економско оснажување	Поддршка базирана на ваучери за невработени за започнување бизниси, кофинансирање на претпријатија во сопственост на жени (е-продавници), грантови/субвенции за МСП предводени од жени, социјална поддршка за жени во земјоделството, инвестиции во модернизација на фармите, субвенции за активни жени во земјоделски домаќинства, поддршка за формирање кооперативи / економски здруженија на фарми, таргетирана поддршка на пазарот на труд за ранливи жени (на пр. рурални, роми, лица со попреченост), поддршка за социјални/креативни претпријатија, поддршка за пристапот на жените затворенички до културни/ креативни или спортски активности.
Испорака на услуги / јавни услуги и благосостојба	Здравствени услуги за мајки, деца, рурални жени (предродилно, мајчинско и детско здравје, рано откривање, мобилна здравствена опрема за рурални заедници), правна помош (за жртви на трговија, дискриминација, родово базирано насилство), мерки за социјална заштита за жени во земјоделството или ранливи групи, програми за интеграција на пазарот на труд / поддршка за вработување, стручно образование и обука (VET), програми за образование за вработување.
Инструменти за податоци / мониторинг / истражување / планирање	Собирање податоци по род и возраст за корисниците на програмата, периодично следење на здравствениот статус на мајките и децата, собирање податоци за жртвите на трговија со луѓе и жртви на родово базирано насилство, компаративни анализи и истражувања на добри практики за политики за родова еднаквост, статистичко следење на корисниците на вработување и земјоделска поддршка, надградба на информациските системи за човечки ресурси со родови податоци.
Правни / регулаторни / управувачки / транспарентни и инклузивни механизми	Промовирање на јавни информации и транспарентност преку регулаторни тела (веб-страници, флаери, јавна комуникација), подобрување на инклузијата и еднакви можности во јавните институции (на пр. интеграција на родот во одбраната, безбедноста, надворешните работи), интегрирање на родовата перспектива во јавните набавки и јавните политики, поддршка на НСО и граѓански здруженија за животна средина / социјална заштита / родова еднаквост, промовирање родово чувствителни политики во спортот, културата, правната помош, социјалното домување, итн.

Извор: ЦИКП мониторинг на реалните расходи на родовиот буџет, 2025

Меките интервенции (свесност, промоција, обуки) доминираат, иако активностите генерално се разновидни, што сугерира дека националните институции разбираат колку мултидимензионални треба да бидат интервенциите за родова еднаквост за подобрување на статусот на еднаквост. Исто така, жените не се секогаш цел на овие активности и мерки, туку се и децата, лицата со попреченост и слично. Во овој поглед, буџетот за родови прашања за 2024 година е исто така усогласен со Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027[7], бидејќи и двете се фокусираат на работничките права, здравството, земјоделство, претприемништво, правда, спорт, култура. Најусогласени се интервенциите за Родово Базирано Насилство, како и јавни

[7] Стратегија за родова еднаквост (2022-2027) достапна онлајн: regulativa-od-oblasta-na-ednakvite-moznosti-nediskriminacijata-i-od-oblasta-na-zeni-zrtvi-na-rodovo-bazirano-nasilstvo-i-semejno-nasilstvo-file-3RAv.pdf

услуги (во здравството, социјалната заштита и образованието) кои се усогласени со широката амбиција на Стратегијата.

Многу активности применуваат мешан пристап: комбинирање на градење капацитети и финансиска поддршка, или испорака на услуги и подигање на свеста. Ова е добар дизајн — мешање на краткорочни придобивки со структурни реформи. Присуството на експлицитни инструменти за економско оснажување насочени кон родот (ваучери, грантови, поддршка за стартување на МСП) е особено ветувачко за долгорочни структурни промени во економскиот статус на жените. Но, вклучувањето на податоци и инструменти за мониторинг сигнализира препознавање дека она што се мери се завршува.

Конечно, планираните активности изгледаат одвоени од главните родови јазови откриени со Индексот за родова еднаквост. Тие не покажуваат дека структурна, добро осмислена реформа стои зад овие мерки и дека социјалната промена што се стреми да ја постигне ќе се реализира со извршување на буџетот доделен за овие мерки. Без структурни реформи (правни, економски, прераспределбени) тие ризикуваат да создадат впечаток на напредок без вистинска промена.

Планиран наспроти извршен родов буџет

Анализата на планираниот наспроти извршениот буџет не е толку ветувачка. Извршувањето на буџетот поврзано со род за 2024 година во Северна Македонија покажува дека вкупните планирани расходи за горенаведените активности/мерки изнесуваа 8.979.855.941 МКД, додека извршените расходи изнесуваат 959.135.909 МКД. Ова резултира со стапка на извршување од само 10,68%, што укажува на значителен јаз во имплементацијата низ институциите.

Графиконот подолу ја визуелизира значителната разлика помеѓу планираните и извршените фондови

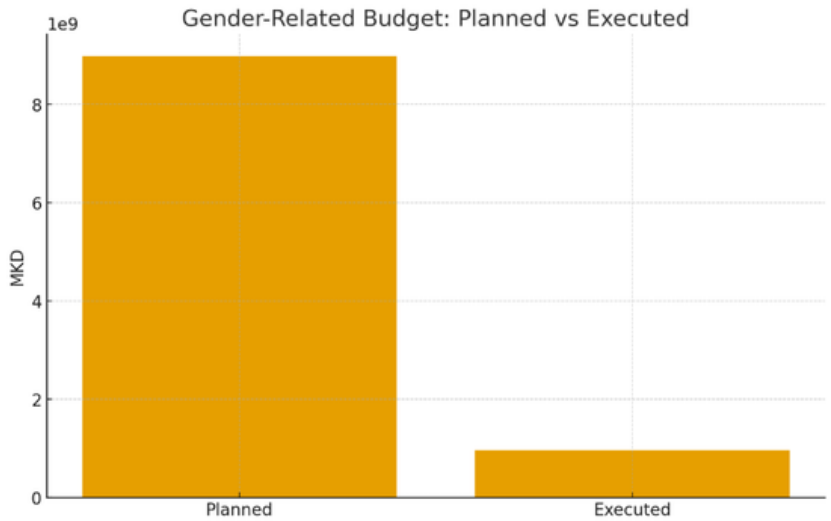

Извор: ЦИКП мониторинг на реалните расходи на родовиот буџет, 2025

Слабата изведба се објаснува со следните набљудувања. Големите секторски програми (на пр. земјоделство, субвенции за вработување) често се недоволно потрошени или неискористени, додека помалите по обем и вредност интервенции или мерки за испорака на услуги почесто се реализираат со поголема вредност од планираната (т.е. стипендии). Во случајот со субвенциите за вработување, програмата беше променета и буџетот не беше спроведен, додека земјоделските субвенции покажуваат недостаток на апсорпциски капацитети од страна на корисниците. Двата случаи сугерираат дека (i) кога политичките или административните трошоци растат, првите се намалуваат мерките за структурно или економско оснажување; и (ii) некои линии се користат за зголемување на "родовиот буџет" наместо да се донесат реални промени (т.е. земјоделските субвенции). Двете го поткопуваат кредибилитетот на РОБ.

Понатаму, прашањето колку е доволно ова финансирање во споредба со големината на родовите јазови останува неодговорено, бидејќи анализата на политиките во родово буџетските изјави не обезбедува сеопфатна ex-ante проценка. Без проширување и насочена промоција (рурални, ромки, жени со ниско образование), влијанието ќе биде ограничено.

Конечно, забележуваме дека некои институции планираат активности без да доделуваат средства за нивна имплементација. Ова дополнително ја замаглува одговорноста, особено затоа што постојат институции кои распределуваат средства, но немаат "никакви податоци" за извршувањето на програмата во Завршната сметка. Непотполниот финансиски извештај го спречува целосно следење на ефикасноста на јавните трошоци.

Извршување на локалните/општински родови буџети 2024

Локалните општини, вкупно 80, развиваат свои буџети, а од 2012 година преку планот за родови буџети. Мониторингот на реалните родови буџетски расходи на Мрежата за родово одговорно буџетирање се обрати до 22 општини кои пријавиле дека го интегрирале родот во буџетскиот циклус за 2024 година, и доби одговор од 16 од нив. Повеќето од нив планираат интервенции релевантни за родот во програмата за еднакви можности. Типот мерки што обично се финансираат во рамките на оваа програма се следниве: градење капацитети (обуки, работилници и сл.); поддршка за координациската работа и состаноците на локалните тела за родова еднаквост, комисиите; мали грантови за НВОи за кампањи, настани, материјали за родова еднаквост. Понатаму, анализата покажа дека општините исто така распределуваат буџети релевантни за родова еднаквост во социјалните, здравствените и детските програми за следниве активности: испорака на социјални услуги како градинки, домашна грижа, училишни оброци, услуги за преживеани од родово базирано насилство и подобрување на социјалната инфраструктура. Алатките што се користат се еднократни готовински плаќања и поддршка во натура, обезбедување субвенции и учество во јавни работи/инвестиции во социјалната инфраструктура.

Родовите Буџети се почитуваат во локалните економски програми на повеќе општини. Тие обезбедуваат финансиска и економска поддршка за проекти за жени претприемачи; но и инвестиции во центри за жртви на насилство / луѓе во социјален ризик додека создаваат локални работни места и обезбедуваат услуги. Образовните и младинските програми исто така го вклучија родовото буџетирање и предвидоа следниве финансиски мерки за одговор на потребите на жените/мажите, момчињата/девојчињата: стипендии, субвенции за електронски уреди, велосипеди. Исто така, беше планирана испорака на услуги како училишни оброци, услуги за млади и мерки за подобрување на учеството на младите, како што се локалниот младински совет, назначување на младински службеник и слично. Во спортот и културата, општините обезбедија мерки за промоција на учеството на жените уметници и жените во спортот.

Повеќето општински мерки што беа родово буџетирани во процесот на планирање се родово релевантни, но не и родово трансформативни. Тие ретко вклучуваат експлицитни цели за користење на времето на жените, прераспределба на грижата или структурни промени во обрасците на вработување. Иако се претставени како дел од "родовиот буџет" на општината, повеќето мерки остануваат родово неутрални на хартија (т.е. општи стипендии, наместо стипендии за девојчиња во STEM). Освен ако општините експлицитно не ги приоритетизираат девојчињата/жените таму каде што се недоволно застапени, или момчиња/мажи каде што се недоволно застапени или користат критериуми чувствителни на родот, родовата специфичност ќе недостасува.

Планиран наспроти извршен буџет

Врз основа на општинските распределби и податоци за расходи, вкупниот планиран буџет на општините поврзан со родот во 2024 година изнесуваше 5.851.866.125 MKD, додека извршениот буџет изнесуваше 4.066.073.708 MKD. Ова претставува стапка на извршување од 69,48%, која е значително повисока од извршувањето на централната влада Следната табела ја визуелизира споредбата

Следната табела ја визуелизира споредбата:

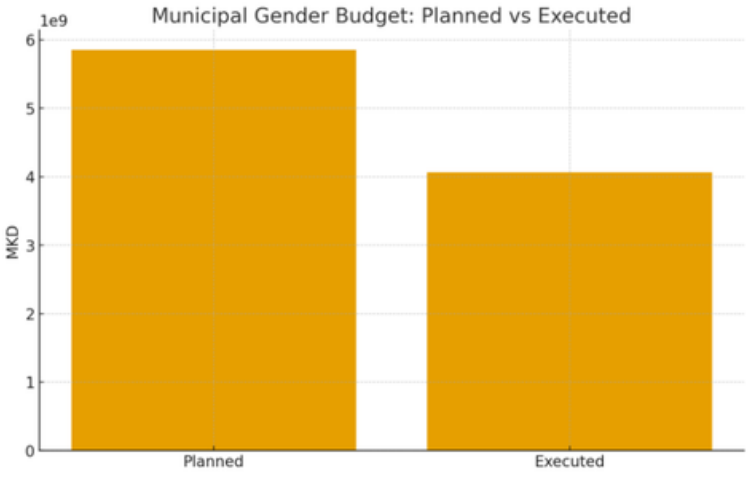

Извор: ЦИКП мониторинг на реалните расходи на родовиот буџет, 2025

Општините се многу подобри во претворање на родово релевантните распределби во вистинска потрошувачка отколку централната влада, но перформансите се многу нерамномерни меѓу општините, при што некои извршуваат 0%, а други целосно ги спроведуваат своите планови. Најважниот наод од мониторингот на CRPM за реалните трошоци за родова еднаквост е дека општините полесно ги прераспределуваат средствата за еднакви можности за жените и мажите, наместо средствата што се доделуваат во други програми и се претставуваат како родово релевантни. Имено, од 22-те општини кои исто така вклучија јавно финансирање во програмата која е посветена на поддршка на еднакви можности на жените и мажите, и 16-те општини кои одговорија на барањето на CRPM за бесплатен пристап до информации за буџетското трошење; општините Аеродром, Неготино, Крива Паланка и Кишела Вода имаат планирано средства за еднакви можности меѓу жените и мажите, но имаат 0% извршување. Аеродром ги прераспределиле средствата, додека Кисела Вода спровела активности со донаторски средства. Извори од Општина Неготино објаснија дека Програмата за еднакви можности на Општина Неготино и Програмата за женско претприемништво не биле спроведени поради тоа што Комисијата за еднакви можности не ја започнала нивната имплементација. Ова открива недоразбирање, имајќи предвид дека комисиите се политички тела кои советуваат, а не ги извршуваат одлуките донесени од општинскиот совет, кој во овој случај гласал за распределба на јавни средства во програмата за еднакви можности, а општинската администрација требало да има планирано извршување. Делчево во овој поглед е спротивен случај. Во општинскиот буџет на оваа локална самоуправа не можевме да идентификуваме планиран родов буџет, но општината пријави трошоци за активности релевантни за родот.

Користејќи груба класификација на програмите и податоците собрани за планираниот и извршениот буџет, може да се забележи дека најдобрата стапка на извршување ги има програмите поврзани со социјална, детска и здравствена заштита, кои исто така се пријавени како родово релевантни (96,3%), следени од буџетот за имплементација на програмата за еднакви можности на жените и мажите, и инфраструктурните програми кои вклучуваат осветлување, тротоари и слично, со 77,4% извршување. Најмалку се извршуваат локалните програми за економски развој кои се родово интегрирани. Поддршката за локалните жени претприемачи беше ветена, но не беше реализирана во 2024 година, како и поддршката за култура/спорт и јавни организации, која покажува стапка на извршување од 29,4%.

Табела 2: стапка на извршување на родово релевантниот општински буџет во 2024 год.

Program type	Планирано (MKD)	Извршено (MKD)	Стапка на извршување	% од вкупниот план	% од вкупниот извршен директор
Социјална/ детска/ здравствена заштита	~2.28 bn	~2.19 bn	**96.3%**	**39%**	**54%**
Еднакви можности (род)	~321 m	~286 m	**88.9%**	~5.5%	~7%
Поддршка за култура/ спорт/	~1.95 bn	~580 m	**29.7%**	**33%**	**14%**
ЛЕР (локален економски развој)	25,000	0	0%	~0%	0%
Друго/ неспецифицирано	~1.30 bn	~1.01 bn	**77.4%**	~22%	~25%

Извор: ЦИКП мониторинг на реалните расходи на родовиот буџет, 2025

Што ни кажува ова? Главните програми кои се релевантни за родова еднаквост, како што се социјалните, детските и услугите поврзани со преживеаните од родово базирано насилство, се речиси целосно спроведени (~96%). Ова се класични буџети за испорака на услуги; Штом се во планот, обично се трошат. Добро би било да се направи проценка на влијанието врз родовата еднаквост што ја имаат, кои родови разлики ги затвораат, или потребата да се прошири опсегот за да станат порелевантни во однос на родовите прашања.

Ова не значи дека кога општините експлицитно програмираат буџети за родова еднаквост, обично не ги разгледуваат, бидејќи само околу 5,5% од планираниот општински "родов опсег" е во јасно означени програми за еднакви можности/род. Но, во таа мала граница, изведбата е многу висока (~89%).

Најзагрижувачки е буџетот кој е означен како родово релевантен и интегриран во програмите за култура/спорт/јавни организации. Тие сочинуваат една третина од планираните средства , но само 14% од реалните трошоци. Овие се полесни за сечење, одложување или прераспределба кога ќе се појави финансиски стрес.

Конечно, родовите буџетирања во локалните програми за економски развој се најкревки. Означувањето на родот изгледа симболично, се планира одредена сума, но нема извршување.

Мониторингот исто така покажа дека некои општини имаат посветеност, планирање и капацитети за извршување. Од оние што одговорија на барањето за бесплатен пристап до информации за буџетските трошоци, Битола, Велес, Кавадарци, Струга, Гевгелија, Штип и Македонски Брод планираа значителен родов буџет и имаат >90% извршување. Ѓорче Петров, Кочани и Неготина се во групата што се стигнува со 50–90% изведба, додека Аеродром и Кисела Вода се симболични планери. Имајќи предвид дека последните две општини дури имаат специфична категорија на работни места за координирање на политиките и буџетот посветени на подобрување на еднакви можности на жените и мажите, резултатите од мониторингот се уште поразорни бидејќи општините имаат човечки ресурси кои не се користат за спроведување на планираниот буџет за родови прашања.

Заклучок и препораки

Анализата открива јасен и системски јаз во имплементацијата помеѓу обврските за родово одговорно буџетирање во Македонија и реалната реализација на централно и локално ниво. Иако земјата има добро развиена правна и политичка рамка — заснована на Законот за еднакви можности, методологиите за РОБ, Стратегијата за родова еднаквост и Законот за буџет за 2022 година — кредибилитетот на она што го нарекуваме родов буџет останува слаб во пракса поради постојано недоволно извршување, неконзистентно известување и недоволна усогласеност помеѓу родовите разлики и финансираните интервенции.

Базата на податоци за извршување на буџетот на централно ниво открива системски дефицит во буџетирањето прилагодено на родот. И покрај формалните обврски и планираните активности, огромното мнозинство од доделените средства остануваат непотрошени. Ова ја истакнува итната потреба од посилен надзор, подобар институционален капацитет и поцврсти механизми за мониторинг во рамките на Министерството за финансии и директните министерства. Во таа насока, на централно ниво, извршувањето на само 10,68% од планираниот буџет поврзан со родот ја доведува во прашање сигурноста и сериозноста на напорите за родов мејнстриминг. Иако институциите планираа разновидно портфолио на активности — градење капацитети, кампањи за подигање свеста, испорака на услуги и економско оснажување — вистинското трошење остана концентрирано во меки мерки, со мал напредок во структурните или прераспределувачките интервенции. Несогласувањето помеѓу планираните активности и главните родови јазови идентификувани во националните индикатори укажува на отсуство на стратешко приоритизирање и недостаток на екс-анте анализа на политики во изјавите за родови буџети. Понатаму, пропуштањето или непотполното финансиско известување од одредени институции дополнително ја ослабува јавната одговорност и транспарентност.

Во споредба со перформансите на централната влада, општините покажуваат значително поголема имплементација на буџетските обврски кои одговараат на родот. Ова ја одразува подобрата усогласеност на планирањето и извршувањето на локално ниво, иако разликите сè уште постојат. Сепак, голем дел од овие трошоци одразуваат рутински буџети за испорака на услуги кои се означени како родово релевантни, но не се нужно родово трансформативни. Општинските програми за еднакви можности остануваат недоволно финансирани и понекогаш се прераспределени или целосно изоставени од извршување. Родовото означување во програмите за економски развој изгледа симболично, со нула извршување и покрај планираните распределби.
Резимирано, македонскиот систем на родово одговорно буџетирање премина од поставување норми кон планирање, но сè уште се бори со имплементација, мониторинг и влијание. Без развој на мерки за структурна реформа за затворање на родовите јазови и обезбедување доволно средства за нивна имплементација, како и посилна одговорност, родовото буџетирање се става во ризик да стане формална вежба, а не двигател на значајни општествени промени.

Препораки

1. Зајакнување на кредибилитетот и извршувањето на буџетот на централно ниво

1.1. Воведување на обврзувачки прагови за извршување на програми релевантни за родот.

Министерствата треба да бидат обврзани да ги исполнуваат минималните нивоа на извршување за родово означените буџетски линии, особено во економското оснажување и интервенциите на пазарот на труд, имајќи предвид дека најголемите родови јазови се во доменот на парите.

1.2. Да се бараат проценки на влијанието врз родот пред сите изјави за родови буџети.

Институциите мора да покажат како планираните мерки ги адресираат специфичните родови разлики и да ги артикулираат очекуваните резултати. Затоа, придонесот на планираните мерки за спроведување на Стратегијата за родова еднаквост е од значење што треба да се нагласи во родово буџетските изјави и нивното формално одобрување за поврзување со овој критериум.

1.3. Спроведување на целосно и навремено известување за извршените буџетски расходи според родот.

Министерството за финансии треба да обезбеди поддршка на институциите за исполнување на родово буџетските обврски во однос на планирањето и да ги држи одговорни доколку не успеат да ги извршат.

1.4. Намалете го симболичното родово означување.

Корисниците на буџетот треба да ја оправдаат родовата релевантност користејќи јасни критериуми (целна група, очекувано влијание, намалување на нееднаквостите), спречувајќи инфлација на "родовата рамка" за симболично означување на родот.

2. Подобрување на институционалниот капацитет и стимули

2.1. Институционализирање на градењето капацитети, особено за министерствата кои водат во портфолија со најголеми родови разлики, како економија, дигитална трансформација, енергија и рударство, транспорт и комуникации, животна средина и просторно планирање

Обуката треба да се фокусира на редизајн на програмите, анализа на родови податоци и развој на трансформативни политички решенија кои ги затвораат родовите разлики.

2.2. Изграден капацитет на министерствата, одделите за набавка и сметководство

Процесите на набавка и сметководството треба да бидат способни да планираат извршување на планирани трошоци кои ги интегрираат критериумите за род. Обука за родова пристрасност со посебен фокус на категоризирање на трошоците според сметководствениот план ќе биде доволна.

2.3. Воведување стимули базирани на перформанси

Корисниците на буџетот кои постигнуваат висок и мерлив напредок во родовата еднаквост треба да добијат дополнително дискрециono финансирање или јавно признание.

Позитивно охрабрување би било зголемувањето на буџетскиот лимит за оние кои успеваат да ги затворат родовите разлики.

2.4. Зајакнување на координацијата помеѓу Министерството за финансии и Министерството за социјална политика, демографија и млади

Заедничките мониторинг мисии и заедничките прегледи на податоците за извршување би ја подобриле кохерентноста и би ја намалиле фрагментацијата. МСПДМ има специјализиран персонал кој работи и во Ресурсниот центар за родово одговорно буџетирање, кој во буџетскиот циклус, може да делува како ментор на министерствата при подготовка на буџетските извештаи и дефинирање на родовите индикатори или во процес на привремено известување да обезбеди прегледи на трошоците во средината на извршувањето на буџетскиот циклус.

3. Подобрување на перформансите и поддршката на локалната самоуправа

3.1. Да се бара од сите општини да усвојат мерливи родови цели во рамките на секоја програма кои се поврзани со нивната стратегија за родова еднаквост или со националната Стратегија за родова еднаквост

Ова би ги трансформирало моментално родово неутралните трошоци (стипендии, младински програми, култура, спорт) во инвестиции одговорни на родот. Очигледно, општините ги признаваат овие инвестиции како родово релевантни, но без родови цели или критериуми поврзани со нив, не можеме да го видиме нивниот трансформативен карактер.

3.2. Разјаснување на институционалните одговорности за имплементација

Случаи како Неготино покажуваат конфузија помеѓу политичките комисии и административните единици. Општинските администрации — не политичките тела — мора да ги спроведуваат одобрените буџети.

3.3. Промовирање на учење меѓу врсници во општини со високи перформанси

Здружението на локални општини ЗЕЛС е соодветната адреса за таква интервенција. Општините со >90% егзекуција (на пр., Битола, Велес, Кавадарци, Струга) треба да ги менторираат општините со хронично недоволно извршување.

3.4. Да се обезбеди ограничена прераспределба на фондови со еднакви можности

Неочекувани промени во буџетот ја поткопуваат кредибилноста; прераспределбата треба да бара оправдување и одобрување од советот.

4. Зголемување на транспарентноста и јавната одговорност

4.1. Објавување на сите родово буџетски изјави онлајн, заедно со буџетските информации, како што бара законот.

Буџетските извештаи на централните институции за 2024 година беа објавени, но 2025 година не беа. На општинско ниво уште потешко е да се добијат информации за родовиот буџет бидејќи не се објавуваат заедно со буџетските информации.

4.2. Креирање на јавенконтролен панел за Родово Одговорно Буџетирање

Визуелизацијата на родовиот буџет и планираната наспроти извршената распределба на буџетот би им овозможила на граѓаните, јавните организации и медиумите да ја следат изведбата.